

VY_32_INOVACE_038

VÝUKOVÝ MATERIÁL zpracovaný v rámci projektu EU peníze školám

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Registrační číslo projektu: CZ. 1.07. /1. 5. 00 / 34. 0696

Šablona: III/2

Název: Volby - prezentace

Vyučovací předmět: Občanská nauka

Ročník: 2.

Autor: Ing. Jiří Franc

Ověřeno ve výuce dne: dd. mm. rrrr

Třída: 2.C

Česká lesnická akademie Trutnov, střední škola a vyšší odborná škola

- **Anotace:** prezentace shrnuje problematiku voleb v demokratické společnosti. Jednotlivé části prezentace jsou věnovány historii voleb, znakům demokratických voleb, volebnímu právu a možnostem jeho naplňování, charakteristikám volebních systémů a přehledu voleb, kterých se mohou účastnit občané ČR. Prezentace obsahuje motivační otázky pro žáky, vyžaduje jejich aktivní zapojení do probíraných témat. Zjištění odpovědí vyžaduje jak práci s vlastní prezentací, tak využívání volně dostupných zdrojů informací.

Prezentace obsahuje ilustrativní obrazové materiály.

Součástí prezentace je seznam použitých informačních pramenů.

- **Autor:** Ing. Jiří Franc
- **Jazyk :** Čeština
- **Očekávaný výstup :** společenskovední vzdělávání
- **Speciální vzdělávací potřeby :** žádné
- **Klíčová slova :** volby, historie voleb, volební právo, volební systémy, volby v ČR
- **Druh učebního materiálu:** prezentace
- **Druh interaktivity:** výklad
- **Cílová skupina:** žák
- **Stupeň a typ vzdělávání:** středoškolské odborné vzdělávání
- **Typická věková skupina:** 15 - 19 let

Volby

- Volby jsou aktem, při kterém **volí právoplatní voliči své zástupce (reprezentanty)** do určitých funkcí nebo orgánů.
- Volby jsou **nejdůležitější demokratický způsob výběru.**
- Volby jsou výběrem **zdola nahoru.**
- V dobře fungující demokracii **nahrazují volby revoluci = obrana proti zájmům vlády!!!**
- **Když obyvatelstvo není aktivní (volebně i jinak) vládcí se „zabydlí“ a dělají si co se líbí jim!!!**

- **Pokles volební účasti v nejdůležitějších volbách v ČR bohužel ukazuje na určitou krizi důvěry ve význam voleb v naší demokracii:**

- **Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR**

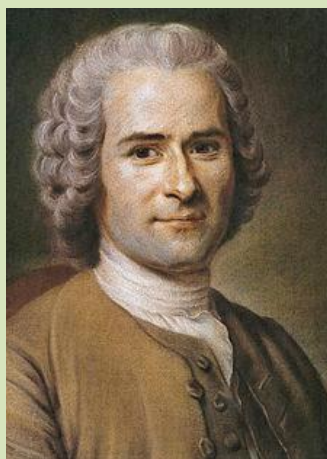
- **1990 – účast 97 %**
- **1992 – účast 85 %**
- **1996 – účast 76 %**
- **1998 – účast 74 %**
- **2002 – účast 58 %**
- **2006 – účast 64 %**
- **2010 – účast 62 %**

Historie voleb

- Volby se poprvé objevily **v antickém Řecku** – nesloužily k výběru kandidátů, ale k **hlasování o návrzích a o osudu jednotlivců**.
- Tzv. **ostrakismus** (z řec. *ostrakon* – *hliněný střep*) nebo také **střepinový soud**, při kterém občané mohli vyrýt na střep jméno člověka nebezpečného pro demokracii, mohl vést až k dlouhodobému vyobcování jednotlivce z polis.

- Hlasování jako téma teorie demokracie se objevuje **v 18. století** - **J. J. Rousseau, N. de Condorcet** (patrně první použil v roce 1787 pojem zastupitelská demokracie)
- Koncem 18. století zavedeno hlasování ústavami **USA, Francie a Polska**
- **První všeobecné volby se uskutečnily v revolučním roce 1789 ve Francii** – jednalo se o jedny z mála voleb při nichž se tzv. „**lámaly**“ dějiny.

Jean-Jacques Rousseau

Nicolas de Condorcet

Znaky demokratických voleb

- Demokratické volby vyžadují:
  - Jasná **pravidla** výběru, schválená voliči nebo zastupiteli
  - **Kontrola plnění** pravidel voliči nebo zastupiteli
  - Svobodné rozhodnutí **o kandidatuře** (nikoho nenutit)
  - **Svobodná soutěž** mezi kandidáty
  - Svobodný přístup voličů **k alternativním** informacím
  - **Všeobecnost** volebního práva
  - **Rovnost hlasů** voličů
  - **Tajnost** voleb
  - **Kontrolu výkonu** funkce ze strany voličů
  - **Pravidelné opakování** voleb
  - Zásadní **uznání výsledku voleb poraženými!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!**

- Volby se dnes konají **na různých úrovních** – od mluvčího třídy, přes místní zastupitelstvo, poslance parlamentu až po papeže.
- U každých voleb **je třeba znát:**
  - Kdo a jak navrhuje kandidáty?   PROBLÉM!
  - Kdo je kandidátem?
  - Kdo všechno jsou voliči (mají aktivní volební právo)?
  - Jaká jsou volební pravidla (kolik hlasů ke zvolení, ...)?
  - Jak se sčítají hlasy?
  - Jak se hlasy převádí na mandáty?   PROBLÉM!

Volební právo

- Volební právo **aktivní** = oprávnění volit.
- Volební právo **pasivní** = oprávnění být volen.
- Dnes **podle obecného mínění** řadíme volební právo mezi nezadatelná lidská práva – není to však přesné.
- Volební právo je ve skutečnosti **civilizačním výtobytkem, tedy umělým lidským výtvozem.**
- Zvláštností v. p. je, že ho **nelze uplatňovat bez ohledu na místo a čas** (klasicky v termínu voleb ve volební místnosti)

- Moderní představa volebního práva vychází ze zásady „**jeden člověk, jeden hlas, jedna hodnota hlasu**“.
- Do této podoby se **volební právo vyvíjelo několik století** přes řadu fází:
  - 1) Před Velkou francouzskou revolucí bylo volební právo spojeno s **příslušností k nějaké vrstvě, spolku** (šlechta, duchovenstvo nebo cech) – nečlen volit nemohl.
  - 2) Po Velké francouzské revoluci význam členství ve spolcích klesá a v. p. se začíná odvíjet **od majetku či příjmu**.

- 3) Se vstupem množství chudých lidí do politiky padá postupně ekonomické omezení a nastupuje **omezení zpravidla znalostí čtení a pobytem na určitém místě**. Část občanů disponovala v této fázi **více než jedním hlasem** (*např. rok 1911 ve Velké Británii mělo 7% voličů např. majetní, otcové rodin apod. více než jeden hlas*).
- 4) **Odstranění** nerovnosti v počtu hlasů u jednotlivce, **rozšíření v. p. na ženy a mladé** od 18 let a je **omezena i povinnost bydlení**.

- **Všeobecné volební právo** – tento výraz byl často vztahován **jen na muže**:
  - **1789** – první všeobecné volby ve Francii, zde bylo však volební právo v letech 1815 – 1830 silně omezeno majetkovým omezením
  - **1848 – dodnes** – trvá všeobecné volební právo ve Švýcarsku (ovšem velmi dlouho bez zapojení žen)
  - **1850 – dodnes** – trvá všeobecné volební právo v USA
  - **1871 – dodnes** – volby do německého Říšského sněmu
  - **1907 – dodnes v českých zemích**
  - **1920** – dodnes – na Slovensku
  - **1948** – zrušení více než jednoho hlasu* na občana ve Velké Británii
  - **1964** – volební zrovnoprávnění černochoů v USA

- * přesto, že fáze, kdy byl jednomu voliči oficiálně přiznán **více než jeden hlas, je historicky překonána**, technické uplatnění volebního práva vede často i dnes **k nestejně hodnotě hlasu**.
- Naše aktuální podoba poměrného volebního systému je samozřejmě zcela v souladu s Ústavou, i když do férovosti typu 10% hlasů = 10% mandátů má hodně daleko. Skutečnost ukazuje tabulka:

<u>Volby 1996 (Hagenbach-Bischofova metoda)</u>				<u>Volby 2006 (d'Hondtova metoda)</u>			
Strana	% hlasů	% mandátů	Váha hlasu	Strana	% hlasů	% mandátů	Váha hlasu
ODS	29,62	34	1,15	ODS	35,38	40,5	1,14
ČSSD	26,44	30,5	1,15	ČSSD	32,32	37	1,14
KSČM	10,33	11	1,06	KSČM	12,81	13	1,01
KDU-ČSL	8,08	9	1,11	KDU-ČSL	7,22	6,5!	0,90!
SPR-RSČ	8,01	9	1,12	SZ	6,29	3!!	0,48!!
ODA	6,36	6,5	1,02	Váha hlasů výrazně nestejná, znevýhodnění malých stran je zcela zjevné.			
Váha hlasů nestejná, ale každá strana, která překročila celostátně 5%, získala vyšší procento mandátů, než odpovídalo procentnímu zisku hlasů.							

KDU-ČSL v celé republice získala 7,22 % hlasů a 13 poslaneckých mandátů, Stranu zelených volilo o 0,93 % méně voličů a obdržela jen 6 mandátů!

- **Volební právo žen** – není ani dnes samozřejmostí (např. Saudská Arábie).
- **Historické mezníky volebního práva žen**
  - 1890 – Wyoming – první stát s volebním právem žen
  - 1893 – Nový Zéland (žena mohla volit, nikoli být volena)
  - 1895 – Jižní Austrálie
  - 1906 až 21 – Skandinávské země (Finsko, Norsko, Dánsko, Švédsko)
  - 1918 – Československo
  - 1920 – USA jako celek
  - 1928 – Velká Británie
  - 1945 – Francie, Japonsko
  - 1971 – Švýcarsko (ve federálních volbách)
  - 1990 – Švýcarsko v polokantonu [Appenzell Innerrhoden](#) a to i přes odpor voličů (mužů) rozhodnutím nejvyššího soudu

Volební právo žen prosazovaly tzv. sufražetky (podle anglického termínu pro volební právo - suffrage), které se nevyhýbaly ani násilným akcím - napadaly ministry, rušily schůze, vytloukaly okna, držely hladovky a nezavrhovaly ani přímý teror, jako třeba paličství.

- **Tajnost volby** – organizátor skutečně svobodných voleb musí **znemožnit zjištění jak kdo hlasoval.**
- Proč? Protože v lidské společnosti je většina lidí **v nějaké podobě závislá** na vůli svých nadřízených nebo vůli vlastníků podmínek pro jejich práci.
- Laicky řečeno, tito takříkajíc „**tahají za delší provaz**“ a mohli by se nějakým způsobem „**mstít**“ v případě, že by zjistili, že jejich zaměstnanec či podřízený **prokazatelně volil proti jejich zájmům.**
- **Toto pravidlo se plně ustavilo již v 19. století.**

Praktické naplňování volebního práva

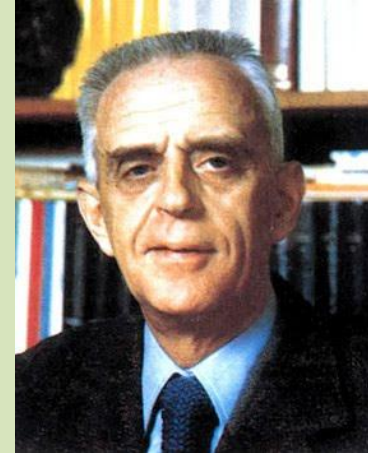
- **Praktické naplňování volebního práva** je spojeno s některými konkrétními zvláštnostmi a omezeními:
  - A) v některých zemích **zákonná povinnost volit** (Belgie, Lucembursko, Řecko) – někdy spojeno s nějakou sankcí za porušení, jindy bez sankce
  - B) významná **omezení volebního práva**:
    - **Občanství a někdy i trvalý pobyt**
    - **Minimální věk** (např. u nás 18 let, v Rakousku 16 let)
    - **Způsobilost k právním úkonům**
    - Ztráta volebního práva (dříve např. odsouzení za nějaký delikt)
    - U pasivního v. p. **neslučitelnost výkonu funkce** (např. neslučitelnost funkce poslance s funkcí soudce, duchovního, prokurátora, vojáka z povolání, policisty, prezidenta ...), což neznamená, že nemůže být do této funkce zvolen, ale to, že si posléze **musí vybrat jednu z těchto funkcí**

Volební systémy

- Volební systém je **souhrn pravidel** regulujících volby – od přípravy po zjišťování výsledků voleb:
  - **Většinový systém**
  - **Systém poměrného zastoupení**
  - **Systémy smíšené**

- Použití konkrétního volebního systému je vždy výsledkem nejen **filozofických východisek**, ale v podmínkách reálné demokracie zejména výsledkem **poměru sil na politické scéně**.
- Příklady příklonu či odklonu od určitého volebního systému známe jako **součást historického vývoje politického systému** mnoha zemí.
- *V historii českých zemích lze sledovat:*
  - 1918 přechod **od většinového systému k poměrnému**
  - Období budování socialismu **opět většinový systém**
  - Po r. 1989 **poměrný systém s výjimkou voleb do Senátu PČR**

- Francouzský sociolog politiky [Maurice Duverger](#) říká: „ každá politická strana zpravidla upřednostňuje ten volební systém, který je pro ni výhodný“

- **Otázka zní, jaké jsou reálné plusy a mínusy jednotlivých systémů.**

- **Většinový volební systém**

- Princip **„vítěz bere všechno“**.
- Zvolen ten kandidát, který získá **nejvíce hlasů**.
- Zpravidla **jednomandátové obvody**.
- Vede ke **zmenšení počtu stran** – zpravidla ke dvěma (USA, Velká Británie, Kanada).
- Vlády jsou **stabilní = jasná odpovědnost vítězné strany**.
- Dvě varianty – **jednokolová a dvoukolová** (Francie).

V ČR většinový dvoukolový systém použit u voleb do Senátu.

- **Poměrný volební systém**

- Princip-**procento hlasů** přibližně odpovídá procentu mandátů.
- **Více mandátové obvody.**
- **Větší počet stran** – šanci mají i menší strany – spravedlivější zastoupení názorů občanů.
- Je stanovena minimální **hranice množství hlasů pro strany (tzv. kvorum)**, aby mohli mít nějaký mandát.
- Může být i tzv. **bonus pro vítěze** (Itálie).
- **Vlády jsou méně stabilní – je nutno tvořit koalice.**
- **Koaliční strany na sebe často vzájemně přehazují odpovědnost:**

U nás u voleb do Poslanecké sněmovny, krajských a místních zastupitelstev.

- Počty stran v Parlamentu v historii:

– Československo 1920	17 stran
– Československo 1925	14 stran
– Československo 1929	18 stran
– Československo 1935	16 stran
– Československo 1946	8 stran (4+4)
– Československo 1990	9 stran (4+5)
– Československo 1992	12 stran (6+6)
– ČR 1996 (posl. sněmovna)	6 stran
– ČR 1998 (posl. sněmovna)	5 stran
– ČR 2002 (posl. sněmovna)	4 strany
– ČR 2006 (posl. sněmovna)	5 stran
– ČR 2010 (posl. sněmovna)	5 stran

- Korum pro vstup do parlamentu-příklady:

– Nizozemí	0,67 %
– JAR	1,6 %
– Izrael, Dánsko	2 %
– ČR, Slovensko	5 %
– Rusko	7 %
– Lichtenštejnsko	8 %
– Turecko	10 % (v r. 2002 46% propad)

Čím vyšší korum, tím více hlasů tzv. „propadne“, mandáty se rozdělí stranám, které korum překročily!!!

- Bonus pro vítěze-příklady:

– Francie 1919	50+ % hlasů = všechny mandáty, jinak poměrně
– Itálie 1923	25% hlasů = 75 % mandátů!!!
– Itálie 1953	50+ % hlasů = 65 % mandátů
– Itálie 2005	50+ % hlasů = 54 % mandátů

Bonusy fungují podobně jako kvora – posilují silné strany a omezují vstup nejmenších stran!!!

- **Smíšený volební systém**

- Zpravidla **nějaká kombinace** předchozích „čistých“ systémů
- Např. **část mandátů je rozdělena podle většinových, část podle poměrných pravidel:**

- **Německo** **50% většinový x 50 % poměrný**
- **Nový Zéland** **54% většinový x 46 % poměrný**
- **Mexiko** **60% většinový x 40 % poměrný**

- Nejrozsáhlejší výzkum v oblasti volebních systémů zpracovává **Mezinárodní institut pro demokracii a volební podporu ([IDEA](#))** sídlící ve Švédsku.
- V roce 2005 vyšla Nová mezinárodní příručka IDEA s výsledky výzkumu z 213 zemí:
  - Většinový systém 46 % států
  - Poměrný systém 36 % států
  - Smíšený 18 % států

Volby v ČR

- V ČR se volí v těchto pravidelně se opakujících volbách:
  - **Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR**
    - 200 poslanců, poměrným systémem na 4 roky
    - Poslancem může být občan ČR, který dosáhl věku 21 let
    - Hlasuje se pro kandidátku jedné strany, jsou k dispozici 4 preferenční hlasy
    - Poslední volby proběhly v roce 2010

- **Volby do Senátu Parlamentu ČR**

- 81 senátorů, většinovým systémem na 6 let
- Senátorem může být občan ČR, který dosáhl věku 40 let
- Každé dva roky se volí 1/3 senátorů, lasuje se pro jednoho kandidáta
- V prvním kole je kandidát zvolen senátorem pokud získá nad 50 % hlasů
- Pokud nikdo nezíská nad 50 %, postupují dva nejlepší do druhého kola
- Ve druhém kole vítězí ten, kdo získá více odevzdaných hlasů

– Volby do zastupitelstev krajů

- Podle počtu obyvatel kraje se volí 45 – 65 členů krajského zastupitelstva na 4 roky
- Zastupitelem může být občan ČR, který dosáhl věku 18 let
- Hlasuje se pro kandidátku jedné strany, jsou k dispozici 4 preferenční hlasy
- Volí se poměrným volebním systémem

– Volby do zastupitelstev obcí

- Podle počtu obyvatel obce se volí 5-55 zastupitelů na 4 roky
- Zastupitelem může být občan ČR, který dosáhl věku 18 let
- Hlasuje se pro jednu kandidátní listinu nebo pro jednotlivé kandidáty z jedné kandidátní listiny nebo pro kandidáty z více kandidátních listin

počet obyvatel	počet členů
do 500	5 až 15
nad 500 do 3 000	7 až 15
nad 3 000 do 10 000	11 až 25
nad 10 000 do 50 000	15 až 35
nad 50 000 do 150 000	25 až 45
nad 150 000	35 až 55

– Volby prezidenta republiky

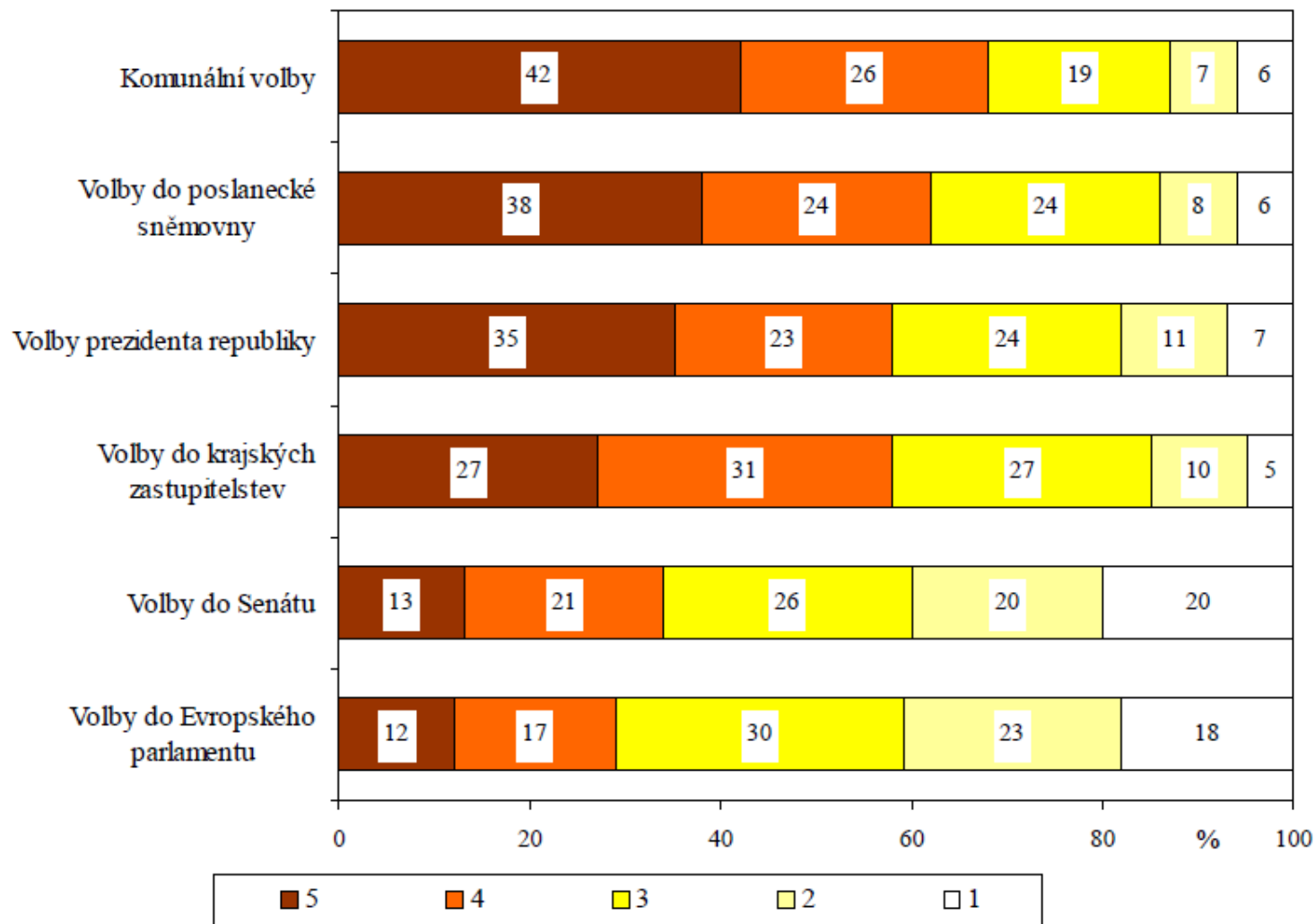
- Přímá volba většinovým systémem jakým se volí senátoři
- Délka funkčního období je 5 let
- Nemůže být zvolen více než dvakrát za sebou
- Prezidentem se může stát občan ČR ve věku min. 40 let
- Kandidát na prezidenta musí získat 50 000 podpisů občanů pod petici nebo podporu 20 poslanců nebo 10 senátorů

– Volby do Evropského parlamentu (EP)

- Občané členských zemí EU poprvé volili do EP v roce 1979
- Volí se poměrným systémem 754 poslanců na 5 let
- Poslancem se může stát občan ČR ve věku min. 21 let
- Hlasuje se pro kandidátní listinu jedné strany
- Volič může udělit až 2 preferenční hlasy
- Občan ČR může volit i v jiném členském státě EU (ale vždy jen 1x)
- ČR zastupuje 22 poslanců (např. Německo – nejlidnatější zemi EU – 99 poslanců)

„Jak jsou podle Vašeho názoru obecně důležité jednotlivé volby? Ohodnoťte, prosím, následující typy voleb pomocí pětibodové stupnice, kde 1 bod znamená, že volby jsou málo důležité, 5 bodů znamená, že volby jsou velmi důležité.“

Pramen: STEM, Trendy 1/2012, 1258 respondentů starších 18 let

Bajka volební

Jiří Žáček

Volně dle Ezopa

*Stojí, stojí voli
na volebním poli,
hárají se, koho zvolit
na vedoucí roli.*

*Slyšelo je tele,
prohlásilo směle:
„Zvolíme si velevola,
ať nám kráčí v čele!“*

*Dle té moudré rady
všichni dohromady
zvollili si velevola
a teď hubnou hlady.*

*Každý vůl i kráva
přesto bučí: „Sláva!
Přišla éra prosperity,
pokroku a práva!“*

*V téhle bajce není
žádné naučení,
neboť tam, kde volí voli,
svět se sotva změní.
(Hurá zpátky do Evropy!)*

Otázky

1. Uveďte znaky demokratických voleb.
2. Co je to pasivní volební právo?
3. Co je to aktivní volební právo?
4. Co je to volební systém a které základní volební systémy rozeznáváme?
5. Uveďte ve kterých volbách mohou volit občané ČR.
6. Kdy měli občané ČR poprvé možnost účastnit se voleb do EP?
7. Co se ve volební terminologii označuje jako panašování?

V prezentaci jsem využil následujících zdrojů:

- DAVID, R., *Politologie*. 5. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005
- ZAKARIA, F., *Budoucnost svobody*. 2. vyd. Praha: Academia, 2005
- KOHÁK, E., *Průvodce po demokracii*, 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002
- KREJČÍ, O., *Nová kniha o volbách*, 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2006
- <http://www.stem.cz>
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ostrakismus>
- http://cs.wikipedia.org/wiki/D%27Hondtova_metoda
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Volebn%C3%AD_pr%C3%A1vo_%C5%BEen
- <http://www.michellehenry.fr/womenshistory.htm>
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sufra%C5%BEetka>
- <http://historyoffeminism.com/this-is-what-a-feminist-looks-like-in-1912/>
- <http://comunicaciones.blogspot.cz/2010/04/partidos-politicos-y-su-repercusion-en.html>
- <http://www.idea.int/resources/>
- <http://www.jirizacek.cz/>
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Evropsk%C3%BD_parlament
- http://www.mzv.cz/lisbon/cz/viza_a_konzularni_informace/volby_2010/index.html